

(валеологія, аксіологія, акмеологія, андрагогіка й ін.). Завдяки цьому розширилися можливості для вивчення сутності індивідуальності людини, зміст поняття “індивідуальність” збагатилося додатковими уявленнями про ознаки, особливості, рівні тощо. Численні трактування індивідуальності відрізняються розмаїтістю як за суттю явища, так і за словесним вираженням, формою. У той же час у науковій сфері явно позначилася тенденція до розуміння індивідуальності як самостійного феномена, що характеризує психічний світ людини, який перебуває в діалектичній єдності з його особистісною характеристикою, розвиток якого зумовлений і природними властивостями людського організму, і соціалізацією. Індивідуальність людини виявляється в його діяльності, спілкуванні, поведінці. У цьому її спільність. Як система індивідуальність в умовах соціалізації постійно змінюється, її динамічний характер виявляється у своєрідності діяльності, спілкування, поведінки кожної конкретної людини. У цьому її особливість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. – М., 1996. – 340 с.
2. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології // Педагогіка і психологія. – К., Педагогічна думка, 1999. – № 3. – С. 5 – 14.
3. Бодалев А.А. Психология о личности. – М., Мос. универ., 1988. – 188 с.
4. Гребенюк О.С. Педагогика индивидуальности. – Калининград, 1995. – 545 с.
5. Дорфман Л.Я. Интегральная индивидуальность и управление ее развитием: Дис. ... доктор. псих. наук: 19.00.07. – Пермь, 1994. – 360 с.
6. Мерлин В.С. Психология индивидуальности. Избранные психологические труды. М., Воронеж, 1996. – 446 с.
7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М., Прогресс, 1973.
8. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива // Избранные произведения в 5 т. – Киев, 1979. – Т.1. – С. 425–668.

УДК 37.303.4.001 (091)

Караманов О.В.

НАУКОВИЙ ПІДХІД ДО ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Сучасні умови розвитку вітчизняної історико-педагогічної науки перебувають на стадії зміни освітньої парадигми. Триває процес перегляду концептуальних засад розвитку історії педагогіки, яка поступово відходить від культурної самоізоляції, неприйнятності та непримиренності до педагогічних ідей, що розвивалися в різних соціально-економічних та суспільно-політичних умовах.

Як зазначають сучасні наукові дослідження, “історія педагогіки є наукою історичною (оскільки розглядає педагогічні феномени минулого у процесі їх генези та еволюції), культурологічною (бо розглядає їх у контексті функціонування й розвитку людської культури), соціологічною (тому що розглядає їх у контексті історичної динаміки суспільних інститутів, соціальних структур та відносин) і антропологічною (оскільки аналізує педагогічні феномени у контексті розвитку людини в різних історичних умовах) тощо [2: 22].

Така багатогранність розуміння історії педагогіки як науки вимагає принципово нових підходів до інтерпретації її головних ідей, процесу підготовки історико-педагогічного дослідження. Означена проблема є предметом багатьох публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених – М. Богуславського, Л. Ваховського, Н. Гупана, Б. Корнетова, В. Краєвського, О. Сухомлинської, В. Струманського та ін. Водночас в умовах сьогодення актуальним є аналіз наукового підходу до самого історико-педагогічного дослідження, побудованого на засадах ідей мультикультуралізму, що власне і становить мету даної роботи.

Мультикультуралізм можна справедливо визначити сучасною ідеологією освіти. В основі його концепції – рівноправне співіснування численних культур та стилів життя різних етнічних, соціальних й релігійних груп, врахування їх специфічних особливостей. Ідея глобальної освіти, що поширюється у навчальних закладах країн Західної Європи і Америки, передбачає включення до навчальних планів шкіл таких напрямів педагогічної діяльності, як: виховання в учнів інтересу й поваги до культур народів світу, досягнення розуміння загальноосвітнього й специфічного в цих культурах. Глобальна освіта ставить за мету привернути увагу учнів до культур і традицій різних національних спільнот та формувати в них відчуття й свідомість громадян світу.

Таке розуміння сутності освіти найбільше виявляється у діалозі культур, коли вона розуміється як єднання і взаємодія різних культурних спільнот. Відповідно з цих позицій значно полегшується підготовка й виконання якісного історико-педагогічного дослідження. Використовуючи концепцію мультикультуралізму, вчений має змогу неупереджено оперувати різними фактами, аналізувати їх у контексті розвитку окремої науково-педагогічної спільноти, що діяла в певний час і в певному просторі, водночас виявляючи толерантність до іншої точки зору.

Концепція мультикультуралізму тісно взаємодіє з цивілізаційним підходом до організації сучасного історико-педагогічного дослідження. Власне цивілізаційний підхід сприяє виробленню цілісного концептуального погляду на природу єдності й багатоманітності історико-педагогічного процесу, співзвучного реаліям сьогодення, коли людство йде до світової цивілізації при збереженні національно-регіональної своєрідності, а також дозволяє подолати негативне ставлення до ідеї всесвітності історико-педагогічного процесу [2: 151].

На підготовку історико-педагогічних досліджень значний вплив має розвиток синергетики. Синергетика визнає значну роль суб'єкта у визначенні власних перспектив, акцентує увагу на діяльності конкретного педагога. Тут на перший план виступає активно діюча особистість в історії освіти з її правом на вибір, з її відповідальністю перед майбутнім [1: 4].

Водночас сучасні дослідники справедливо констатують наявність кризового стану у вітчизняній історії педагогіки, виокремлюючи такі його риси, як “відсутність системного аналізу всього проблемного поля історико-педагогічної науки, етноцентризм історико-педагогічної думки, майже повну відсутність порівняльних історико-педагогічних досліджень [7: 40–41].

Особливого занепокоєння у наукових працях викликає посилення позицій етноцентризму. Даний процес негативно впливає на якість виконання вітчизняних історико-педагогічних досліджень, зокрема, дисертаційних робіт. Подив викликає той факт, що “деякі педагоги, науковці взяли на себе роль “месій”, почали повчати наукове співтовариство як “правильно любити Україну, виховувати патріотів, розглядати національне виховання, висловлюючи при цьому агресивну нетерпимість до будь-якої іншої точки зору” [6: 7]. Це привело до того, що “у посібниках з історії української педагогіки розвиток національної педагогічної думки і школи розкривається, як правило, у повному відриві від контексту доби, напрямів і змісту офіційної освіти чи то Російської імперії, чи то Австро-Угорської, чи Радянського Союзу” [7: 42–43]. Значна кількість робіт, написаних в дусі “неомарксистської методології”, зводиться до виявлення й опису локальних історичних фактів (наприклад, історія окремих шкіл, окремих поглядів педагогів тощо без включення у загальну історичну перспективу).

Власне такий підхід сприяє виникненню у вітчизняному освітньому просторі наукових досліджень, пройнятих духом самозакоханості, перекручення історичних фактів та безпідставної міфологізації минулого. Автори окремих розвідок, чомусь уникаючи об'єктивності й ґрунтовного аналізу педагогічних явищ, будують свої роботи, активно використовуючи догматичні схеми радянської історичної науки, звеличуючи одне й різко негативно оцінюючи інше, схилиючись до чорно-білої тональності. Така тенденція є досить

помітною в сучасній українській педагогіці. При цьому національні та етнічні характеристики пов'язуються з різко поляризованими ідеологічними визначеннями. Водночас ідея етноцентризму поєднується з ідеєю виключності в галузі економіки, культурної традиції та інтелектуального багатства. Частково це можна пояснити “кардинальною незрілістю пострадянської людини стосовно до свободи. Незрілість у тому розумінні, що великі пласти внутрішньої несвободи все ще вагомо присутні в душах” [4: 111].

Не слід забувати, що українська науково-педагогічна культура сформувалася під впливом цілої плеяди німецьких, австрійських, єзуїтських, польських, російських і радянських освітніх ідей, до яких ті чи інші частини України належали в різні історичні періоди. На думку деяких дослідників, головними принципами цієї культури є:

- культ знань і визнання їх як найвищої соціальної цінності;
- намагання розвивати базові дослідження і теоретичну науку;
- переконання, що світ можна змінити через науку і на раціональній основі [3: 365].

Суспільна свідомість населення країн посткомуністичного табору знаходиться ще досить далеко від усвідомлення сутності і значення ідеї мультикультуралізму, розуміння сутності переходу до постіндустріального суспільства. Об'єктивними причинами такого стану є значна відірваність у розумінні головних проблем сьогодення старшим і молодим поколіннями, деградація й занепад усталених цінностей та відсутність нових ідеалів, вузьке мислення, зумовлене інертним станом свідомості, брак приватної ініціативи, самостійності у прийнятті рішень. Вихід з даної ситуації потребує, на наш погляд, застосування такої освітньої парадигми, що сприяла б змінам у менталітеті особистості і соціуму, де втілюються глибинні засади світосприйняття, світогляду й поведінки людини.

Зауважимо, що лише в умовах полікультурної освітньої парадигми стане можливим забезпечення єдності вітчизняних та світових культурних традицій, дотримання пріоритету людських цінностей та орієнтацій. Важливою тенденцією у розвитку світової освіти є значне поширення нововведень при збереженні існуючих національних традицій та національної ідентичності країн і регіонів. Тому простір стає полікультурним і соціально-орієнтованим на розвиток людини й цивілізації у цілому, більш відкритим для формування міжнародного освітнього середовища, наднаціональним за характером знань і залученню людини до світових цінностей [5: 716].

Отже, застосування ідей мультикультуралізму у сучасних історико-педагогічних дослідженнях вимагає наступного:

- використання цивілізаційного підходу до вивчення історії педагогіки;
- відхід від однобічного соціально-економічного трактування історико-педагогічного процесу, що є наслідком радянської традиції;
- вироблення толерантного ставлення до інакших поглядів й альтернативних точок зору;
- забезпечення цілісної інтерпретації історико-педагогічного процесу з урахуванням всієї багатоманітності економічних, соціальних, політичних й духовних чинників його розвитку;
- подолання стереотипів етноцентризму під час підготовки досліджень з історії педагогіки на основі ґрунтовного й неупередженого аналізу педагогічних фактів, подій, явищ; застосування критичного мислення;
- активізація проведення порівняльних та інтегрованих історико-педагогічних досліджень;
- формування єдиного освітньо-виховного простору України на засадах плюралістичності та інтеграції у світовий освітній простір.

Важливою умовою підготовки якісного історико-педагогічного дослідження повинно стати дотримання вченими етики наукової праці, здатність мислити “*sine ira et studio*”, відхід

від старої ідеології. Таке завдання, на нашу думку, можна виконати лише при використанні вищезазначених ідей.

Історичні знання мають стати повноцінним надбанням сучасного педагога. Йому слід передусім навчитись самостійно й критично аналізувати різноманітну літературу з історії педагогіки. Не слід забувати, що історія часто є дзеркалом політики і багато хто використовує її для того, щоби засудити або виправдати свої дії й вчинки.

Для роботи з історико-педагогічними джерелами кожному досліднику слід ґрунтовно ознайомлюватися з джерелознавством – науковою дисципліною, яка розробляє теоретичні та практичні питання вивчення й використання джерел. Важливим є й вироблення навичок критичного аналізу та вміння виявляти приховану інформацію з історичних джерел, що потребує, на нашу думку, базової вищої історичної освіти.

Відповідно сучасний науковий підхід в історії педагогіки повинен ґрунтуватися на великому людському досвіді й повсякденній практиці спостережень та взаємодії з предметами, явищами, процесами. По-друге, важливою рисою наукового підходу є можливість багатократної незалежної перевірки будь-яких результатів і теорій. По-третє, це чесність та неупередженість самого дослідника. Історик педагогіки “повинен неупереджено й об’єктивно розкрити і пояснити минуле освіти й педагогічної думки та крізь призму особливостей сучасності спонукати до конструктивних змін в освіті й вихованні” [7: 43].

Отож, зростаюча роль науки та завдання реформування вітчизняної системи освіти потребують переосмислення наукового підходу до історико-педагогічного дослідження, відхід від старих догматичних схем та активного використання ідей мультикультуралізму на засадах толерантного й неупередженого ставлення до інших думок, поглядів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гупан Н.М. Українська історіографія історії педагогіки. – К., 2002.
2. Корнетов Г.Б. Педагогика: теория и история. – М., 2003.
3. Культура і спільнота у становленні педагога / За ред. К.М. Кларка і Т.С.Кошманової. – Львів, 2000.
4. Пинский А. Педагогика свободы: проблемный очерк // Підручник для директора. – 2004. – № 3–4. – С. 101–115.
5. Современный словарь по педагогике / Сост. Рапацевич Е.С. – Минск., 2001.
6. Сухомлинська О.В. Деякі питання етимології педагогічного знання // Шлях освіти. – 2001. – №. 1. – С. 2–7.
7. Сухомлинська О.В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми // Шлях освіти. – 2003. – №. 1. – С. 39–43.

УДК 37(09)(477)

Коляда Н.М.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДІЛЬНИХ ШКІЛ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТ. – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Враховуючи демографічні, соціальні, економічні зміни, сьогодні стає нагальною потреба пошуку нових організаційних форм здобуття якісної освіти та професійної підготовки, мережа яких повинна задовольняти запити кожної людини відповідно до її інтересів, здібностей та потреб суспільства.

Педагогічна наука має багату, багатовікову спадщину. Тому сьогодні актуальним є ґрунтовне вивчення, об’єктивна оцінка, творче осмислення та впровадження кращих надбань української освіти і педагогіки з метою оптимального поєднання педагогічного досвіду минулого та сучасних досягнень наукової думки. Зокрема, цікавим та корисним у цьому контексті є практика діяльності недільних шкіл України другої половини ХІХ – початку